Р Е Ц Е Н З И Я

От: проф.дюн Никола Андреев Манев, секция Наказателно-правни науки на Института за държавата и правото при БАН

Относно: защита на дисертационен труд на Аделина Константинова Хаджийска, редовен докторант в ИДП-БАН, на тема „Съдебните актове в наказателния процес", за получаване на f͡образователна и научна степен „доктор" в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, специалност "наказателен процес"

До: научното жури по процедурата за защита

ПОЧИТАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Със заповед на и.д. директора на Института за държавата и правото при БАН №РД-09-73/27.07.2017г. съм определен за член на журито. На заседание на същото съм избран за рецензент по процедурата. В срок представям възложената ми рецензия.

Аделина Хаджийска е завършила право като редовен студент в Софийския университет „Св.Климент Охридски" и след конкурс е зачислена като редовен докторант по наказателен процес в ИДП при БАН. В срок е развила и представя дисертационен труд съгласно определената й от Научния съвет на института тема и под научното ръководство на доц. д-р Екатерина Гетова. На заседание на секция Наказателно-правни науки работата е приета

за година за публична защита и насочена към такава по реда и при условията на ЗРАС. Положени са успешно изискуемите изпити за докторантски минимум. При провеждане на докторантурата не са допуснати нарушения на процедурата, изказаните при обсъждането мнения са аналитично обсъдени и взети предвид в изводите на докторанта.

Монографията е в обем на 300 страници. Трудът се състои от увод, три глави и заключение. След като в увода са поставени проблемите на изследването – предмет, задача, цели, в първата глава подробно се изнасят въпроси относно материята на същността и понятието за съдебен акт , особено в правораздавателните съдопроизводства. Обръща се внимание на юридическото естество на съдебните актове, отграничението им от други видове актове, включително тези на изпълнителната власт и на други държавни процесуални органи в производствата по наказателни дела. Посочени са и конституционните основания на съдебната компетентност и особените конституционни изисквания, например за установяване на обективната истина при разглеждане на делата. Разграниченията на съдебните произнасяния от други решения на държавни органи съответства напълно на известната ни класификация на актовете като вид управленски решения.

Втората глава разглежда проблематиката относно видовете съдебни актове и процесуалната форма за тяхното постановяване. Направени са историко-правни и сравнително-правни съпоставки и изводите са облегнати на класификацията на съдебните решения и тяхното значение за развитието на наказателното производство. В това отношение действащият НПК дава широки възможности за научен анализ, особено предвид многобройните съдебни процедури по съдебен контрол на досъдебното производство, чрез които се търси по-голяма защита на правата и свободите на гражданите.

Видовете актове са разгледани съобразно основанията за тяхното постановяване и процесуалния момент – присъда в първата и втората редовна съдебна инстанции, решение в контролните инстанции, разпореждания на едноличния съдия и във всички останали случаи - определенията като най-многобройни съдебни актове, с които се решават най-много въпроси в производствата по наказателни дела. Процесуалното естество на изследването се подсилва от разгледаните проблеми на процесуалната форма, що се отнася до структура и реквизити на съдебните актове и реда и условията за тяхното постановяване. Този въпрос е не толкова процесуален, колкото съдържателен и дисертанта правилно е отделил на него съответно внимание в научния си труд.

Третата глава представлява анализ на свойствата и на правните последици на съдебните актове. Тя съдържа най-добри възможности за научно изследване, защото разкрива в себе си основанията за действията на съдебните актове в различни насоки и в различните процедури. Основните характеристики и цели за съда при постановяване на актове е по отношение на законосъобразността и обосноваността. В негативен план става дума за основополагащите основания за отмяна и изменяне на съдебни актове по реда на инстанционния съдебен контрол от по-горен съд. В редица случаи наличието на такива основания може да доведе до отмяна на влязла в сила присъда и за възобновяване на производството, защото в хода на делото са били накърнени положения с принципно значение за наказателния процес. Дисертантът е разгледал в различни аспекти и гаранциите за законосъобразност и обоснованост на съдебните актове и действията на правораздавателния орган. Особено трябва да се подчертае значението и задълбочения анализ на онази част от главата, която третира правната сила на съдебните актове и в частност и по-подробно – силата на пресъдено нещо.

Тази материя е от съществено значение на теорията на наказателния процес, но е традиционно слабо разработена досега. Обърнато е внимание не само на основополагащото деление на законната сила на материална и формална. Прави се състоятелен анализ на задължителността на влязлата в сила присъда със задължителността на правна норма, която е в действие. Направен е и важен дискурс на съдебната сила на наказателната присъда и силата на решенията на съда в гражданското производство, което е от значение за правилното разбиране на преюдициалността на акта на наказателния съд по отношение на съдията в исковия граждански процес. Правилно Хаджийска дефинира задължителността и изпълняемостта на влязлата в сила присъда като ефекти на материалната законна сила, а не като други форми на тази сила. Така се подчертава значението на материалната сила /res judicata/ като най-висша проявна форма на правораздаването и ценност на процеса, която може да бъде елиминирата само по изключение, на изключителни основания и при явно нарушаване на основни принципи на НПК. Това нормативно положение – относно значението на материалната сила и относно ролята на ВКС в наказателното производство главно във връзка с уеднаквяване на съдебната практика чрез законоустановени способи, бе ясно очертано в реформата на НПК и на ГПК от 1998г. Отмяната на прегледа по реда на надзора бе ясен знак за нова политика в сферата най-вече на правораздаването от съдилищата.

В заключението са дадени обобщения на изследваните въпроси, някои от които представляват състоятелни предложения за въвеждане на промени в законодателството и за рационализиране на процесуалната практика.

Дисертацията на Аделина Хаджийска представлява оригинално монографично изследване с интердисциплинарен характер. На няколко равнища се разглежда цял комплекс от проблеми относно правораздаването

по наказателни дела, естеството на съдебните правораздавателни и неправораздавателни актове и значението им за постигане на основната задача на НПК.Особено що се отнася до защита на правата и свободите на гражданите съобразно стандарта на чл.6 ЕКПЧ за справедлив съдебен процес. С тази многопластовост дисертантът се е справил успешно. Работата е оригинална и авторефератът е коректно съставен предвид съдържанието на дисертацията. Последната съответства на изискванията на закона и действащите правила в ИДП при БАН в сферата на академичното развитие. Използвана е успешна изследователска методика, както от гледната точка на традиционната логика, така и гносеологията. Понятийният апарат е богат от съдържателна и от езикова гледна точка.

Научните приноси са ориентирани главно до обогатяване на съществуващите знания и рационализиране на съдебната практика. Като научна новост може да се посочи оригиналния характер на изследването, което е първото комплексно научно проучване у нас. До сега са разглеждани в литературата главно отделни въпроси по темата на дисертацията. Като обогатяване на съществуващи знания можем да посочим следното:

- преди всичко аналитично е характеризиран въпроса за същността на съдебните актове, особено в областта на наказателното правораздаване;

- направен е систематичен обзор на съществуващата и достъпна българска правна литература по темата, както и на чужди автори, главно от немската наказателнопроцесуална система;

- положеният значителен труд позволява на докторанта да направи обосновании изводи относно развитието на науката и практиката по посока усъвършенстване на основното положение на съдебното произнасяне с оглед постигане на по-добри резултати в правото на защита на гражданите, разглеждане на делата в разумен срок, уеднаквяване на съдебната практика;

- задълбочено е разгледан и ракурса de lege ferenda като се предлагат промени относно уредбата на някои съдебни актове откъм съдържание , условия и ред за постановяване;

- сериозно внимание е отделено на алгоритъма за издаване на съдебните актове от гледната точка на последователност в действията на съда и задачите на съответния процесуален стадий /»стъпките» на съдебното действие при издаване на присъда, решение, определение/;

- понеже мотивите са по-сложната за изписване част на съдебния акт и понеже КРБ изисква актовете на правораздаването да се мотивират /изискване за писмени мотиви/ състоятелно докторантът е обърнал внимание на мотивите и на мотивираността като процесуална гаранция за принципа на вътрешното убеждение;

- уместно е предложението да се създаде в НПК разпоредба относно вида и съдържанието на правната сира на правораздавателните актове, Макар това да е традиционно въпрос на правната доктрина.

По отношение на приложимостта на научните постижения. Дисертацията е сериозен интеллектуален труд, ясно написан и с добре очертании контури на съдебната дейност, което следва да спомогне за подобряване работата на съдилищата. Това е възможно не само поради приложената методология в областта на наказателнопроцесуалното право. Работата на докторанта предлага удачни решения за подобряване ефективността на правната рамка, с оглед тенденциите на наказателния процесс като правна дейност. Практическата полза на монографичното изследване се увеличава и с оглед на конкретиката в съвременното развитие на националната правна система, особенно предвид членството в Европейския съюз, което налага отпечатък върху формулиране и развитие на

докторантската теза. Последната подпомага оформянето на позиция от социален, юридически и културен характер по разглежданата проблематика.

Дисертационната работа на Хаджийска третира редица въпроси на законодателството и процесуалната практика, предвид на наличните дани и резултати от други изследвания, включително криминологически. Предлагат се и нови нормативни положеения, както и такива, които биха били от значение за оптимизиране на работата на съдилищата в организационен план.

Критични бележки на рецензента на представения труд.

В дисертацията се откриват някои несъвършенства, предимно от фрагментарно естество.

- проблемите на изследването не са обхванати в равна степен. Така обемът на глава трета относно свойствата и правните последици на съдебните актове е три пъти по.малък в сравнение с предходната глава, касаеща въпроса за видовете съдебни актове и тяхната классификация. Последната е проблем на статика на наказателнопроцесуалната наука, докато за въпросите на законната сила на присъдата вече споменахме, че са от твърде съществено значение при реализацията на задачите на НПК. Би било по-приемливо глава трета да превъзхожда като съдържание глава втора, поне погледнато от абстрактна научно-изследователска точка. Макар че би било логично трите глави да са равнопоставени откъм обем и съдържание;

- ако се издава дисертацията като книга, би могло да се препоръча глава втора да се раздели на две части и параграфи 3 и 4 да се обособят в отделна глава;

- някои предложения за усъвършенствуване на правната рамка по НПК не могат да бъдат разбрани и съответно подкрепени. Това се отнася, например, до иначе добрата идея законодателят да преразгледа въпросите за мотивите. Какво точно ще им преразглеждат на мотивите? Тънкият въпрос в

практиката е относно способа за изписване на мотиви – хронологически, систематически, смесен и други; но това е въпрос на опит на съдията и обща практика на съдилищата и едва ли може да се подобри по законодателен ред или чрез организирано обучение на магистрати;

- предложението да се усложни процедурата и съдържанието на протокола от съдебно заседание едва ли може да доведе до ползи при гледане и решаване на делата. При специализацията си в Германия и посещение на съдебни процеси докторантът вероятно е забелязъл, че там въобще не се води протокол, а съдебния секретар води записки относно това, какво се е случило в заседанието. Във Великобритания в заседанията на съдилищата и записки не се водят. Да не се окаже, че натоварваме нашите съдилища с още предимно административна работа, вместо да гледат повече на правилното решаване на делото в срок.

Посочените критики на труда значително отстъпват на неговите предимства и достойнства и не заличават общото впечатление от дисертацията като едно полезно изследване. Трудът е резултат от самостоятелно усилие на дисертанта, с добре избистрена авторова позиция и състоятелност на достигнатите изводи.

Справката за научните приноси е коректно съставена.

Видно от представените материали и документацията по публичната защита, дисертантът има четири публикации в научната правна периодика, предимно в БАН. Без съмнение Аделина Хаджийска ни представя една завършена научна работа по значими за българския наказателен процесс въпроси с подчертана важност.

ПРЕДВИД НА ПОСОЧЕНОТО МОЖЕ ДА СЕ НАПРАВИ СЛЕДНОТО

ОБЩО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представената за защита дисертация «Съдебните актове в наказателния процесс» СЪДЪРЖА ДОСТАТЪЧНО УСПЕШНИ НАУЧНИ РЕШЕНИЯ И НЕОБХОДИМИТЕ ПРИНОСНИ МОМЕНТИ ОТ НАУЧНО-ПРИЛОЖЕН ХАРАКТЕР. Това предоставя необходимите основания да й бъде дадена положителна оценка и да се предложи на научното жури да даде на редовният докторант Аделина Константинова Хаджийска образователната и научна степен «доктор» в професионално направление 3.6. Право, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, специалност «наказателен процесс».

18.02017г.

Гр.София РЕЦЕНЗЕНТ:

проф.дюн Никола Андреев Манев